

Gabriela Brůhová,

Syntactic, semantic and FSP aspects of ditransitive complementation: a study of the verbs *give, lend, send, offer* and *show*

Doktorská disertace

Ústav anglického jazyka a didaktiky, Filozofická fakulta, Univerzita Karlova, říjen 2010

Posudek školitele

Předložená doktorská disertace se zabývá otázkou interakce tří rovin větné stavby, syntaktické, sémantické a aktuálněčlenské v oblasti slovesné komplementace. Zaměření na základní typ ditranzitivních sloves, jejichž předmětové komplementy tvoří v prototypické konfiguraci předmět přímý a nepřímý, vytváří předpoklady pro výzkum čtyř možných slovosledných variant: $O_i - O_d$, alternující s $O_d - O_{prep}$, jakož i okrajových variant $O_d - O_i$ a $O_{prep} - O_d$. Syntaktický aspekt zahrnuje výzkum všech slovosledných konfigurací v souvislosti s realizačními formami obou předmětů, sémantický aspekt je zaměřen především na jejich sémantické role, aniž je však ponechána stranou sémantika větná, a aktuálněčlenský aspekt spočívá v sledování funkcí předmětových komplementů ve větném distribučním poli, tj. jejich příslušnost k rematické či tematické sekci v distribučním poli finitní a nefinitní klauze. Z realizačních forem předmětových komplementů jsou náležitě zahrnuty pouze formy nevětné, tj. substantivní fráze, neboť pouze ty mají variabilní postavení. Realizace finitní či nefinitní klauzí (častá v případě přímého předmětu u některých ditranzitivních sloves) variabilní postavení předmětových komplementů neumožňuje. Výzkum realizačních forem je relevantní též z hlediska aktuálního členění, neboť přispívá k řešení vztahu mezi realizační formou a aktuálněčlenskou funkcí, který teorie informační struktury ponechávají stranou. Cílem práce je vysledovat, do jaké míry zkoumané aspekty ovlivňují působení dvou základních principů výstavby anglické věty, principu gramatického, který vylučuje varianty $O_d - O_i$ a $O_{prep} - O_d$, a univerzálního principu koncového postavení jádra výpovědi, který vylučuje koncové postavení tematických prvků. Výsledky ukázaly odchylky od obou principů, avšak zároveň potvrdily, že většinou se oba principy shodují.

Tyto otázky autorka zkoumá na celkovém materiálu 1000 dokladů rovnoměrně zastoupených v počtu 200 pěti slovesy, *give, lend, send, offer* a *show*, čerpaných z počítačových korpusů. Rozbor jednotlivých sloves je proveden přehledně a systematicky se zachováním stejného postupu u všech sloves. Kromě centrálního předmětu výzkumu, slovosledných konfigurací různých realizačních forem obou předmětových komplementů, jejich sémantických rolí a aktuálněčlenských funkcí, sémantický aspekt vyžadoval, aby byly zahrnuty též případy, v nichž je jeden předmět v syntaktické struktuře vynechán. Vynechaný předmětový komplement, skoro vždy nepřímý předmět, tedy recipient, je ovšem na sémantické rovině vždy přítomen a jeho sémantickou roli je třeba blíže specifikovat. Výsledky ukazují, že jde buď o recipienta vyplývajícího z kontextu, nebo o obecného příjemce, jehož bližší specifikace vyplývá pouze z významu slovesa. Mezi zkoumaným slovesy jsou v tomto směru zajímavé rozdíly. Jediné sloveso, které se vyskytlo s vypuštěním obou předmětů, je *lend*, v kterémžto případě jeho význam zahrnuje sémantiku pragmaticky primárního komplementu 'peníze'.

Vlastnímu rozboru předchází fundovaný teoretický úvod na základě popisů v odborné literatuře. Zatímco zpracování sémantického a syntaktického aspektu se může opírat vedle domácí literatury o bohatou literaturu zahraniční, rozbor aktuálněčlenské struktury bylo možno zahrnout jen díky existujícím teoriím domácím, především teorii funkční perspektivy větné vypracované Janem Firbasem pro angličtinu. Aktuálněčlenský rozbor představuje

nejobtížnější část provedeného výzkumu, neboť jeho hlavní faktor, kontextová zapojenost / nezapojenost, je jev inherentně stupňovité povahy, zahrnující případy protichůdného působení kontextu a sémantických aspektů vyplývajících z delších textových úseků než distribučních polí příslušných klauzí. I s touto problematikou se autorka dobře vypořádala. Aniž to bylo cílem práce, přispěla v tomto směru i k výzkumu vztahu mezi sémantikou slovesa a prezentační a kvalifikační škálou. Zatímco sémantikou sloves v prezentační škále se zabýval již sám Jan Firbas a někteří jeho následovníci v tom pokračují, vztah mezi sémantikou slovesa a kvalifikační škálou je věc budoucího výzkumu. Výsledky předložené doktorské disertace ukazují, že dispozice konstituovat prezentační či kvalifikační škálu vyplývá ze slovesné valence. Slovesa existence nebo objevení se na scéně, která jsou konstitutivním rysem prezentační škály, jsou slovesa intransitivní. V případě této slovesné valence je počet prvků, k nimž může být informační struktura orientována, omezen na dva, nejvýše tři, je-li přítomno adverbialní určení. Předložená práce zkoumá slovesa s třemi účastníky slovesného děje, přičemž ovšem věta může obsahovat další adverbialní prvky. V případě této slovesné valence je dispozice slovesa k prezentační funkci velmi omezena, neboť zapojenost všech prvků kromě podmětu, což je druhý konstitutivní rys prezentační škály, je při tomto počtu komplementů a často přítomných cirkumstantů málo pravděpodobná. Výsledky předložené disertace tento teoretický předpoklad přesvědčivě potvrzují: jsou-li kontextově zapojeny oba předmětové komplementy, je nejčastěji rématem sloveso, popř. adverbialní určení. Rematický podmět se vyskytl v jediném případě. Zde je však třeba dále uvažovat, zda je větná sémantika slučitelná se sémantikou prezentační škály.

Doktorskou disertaci Mgr. Gabriely Brůhové hodnotím jako velmi uspokojivé zpracování zadaného úkolu. Její hlavní přínos spatřuji v komplexním zpracování sémantického aspektu a v relevantních poznatkách o vztazích mezi slovoslednou pozicí, realizační formou a aktuálněčlenskou funkcí. Nemám podstatné připomínky, práce byla průběžně konzultována. Doporučuji ji k obhajobě a po obhájení jako podklad pro udělení hodnosti PhD.

V Praze, dne 22. října 2010

Libuše Dušková
Prof. PhDr. Libuše Dušková, DrSc.